CATAFATISM ȘI APOFATISM ÎN TREPTELE IUBIRII LA ALCIBIADE ȘI DIOTIMA

Autor: Teodora Cîrstea | 15 noiembrie 2026

Identificarea inversărilor

În *Banchetul* lui Platon sunt prezente o finitudine de teme, care mereu ne conduc către ceva nou, dar cumva mereu ajungem la întâlnirea dintre partea dionisiacă si cea apolinică. Totul se rezumă la cele două, întrucât întotdeauna sunt prezente și contribuie la înglobarea mesajului platonician. Ceea ce capătă o dimensiune cu adevărat specială este introducerea lor în spectrul apofatic și catafatic. Diotima se ocupă de domeniul apofatic explicând ce trepte ar trebui să urmăm pentru a ne apropia cât mai mult de *Unu*, dar în același timp Alcibiade ne arată exact opusul, cum să rămânem în spectrul catafatic, cât mai aproape de *Multiplu*. Aici apare intensitatea ascunsă a dialogului, această întoarcere a discursului Diotimei, care este oglindită perfect de către Alcibiade. El este cel care îi răstoarnă cuvântul (*logos*) arătând exact cum cei doi se completează, identic cu raportul *Unu-Multiplu*.

Voi încerca să demonstrez cum discursul lui Alcibiade este discursul întors al Diotimei, exact aceeași structură pe care o găsim la *Luceafărul* și *Riga Crypto*. Bineînțeles că nu ne vom lega de Barbu sau Eminescu, dar dacă regăsim deja această idee de ce să nu o aplicăm și în filosofie? Cele două discursuri se completează invers perfect, relația lor este una de oglindire antitetică, deși structura formală se menține, valorile sunt complet răsturnate. De aceea discrepanța dintre apofatism si catafism devine atât de bine conturată.

Cadrul narativ ne prezintă evocarea unui banchet, unde mesenii trebuie să vorbească despre Eros, căci este singurul zeu căruia nu i s-a compus niciodată vreun elogiu și dacă

niciun om nu a cutezat încă sa-l cânte, acum este momentul. Ajunge și rândul lui Socrate să-l laude pe Eros, dar preferă să relateze cuvântarea Diotimei, o femeie înțeleaptă din Mantineea spunând că ea este cea care l-a învățat despre ale iubirii, începându-și discursul prin prezentarea erosului. Avem o cuvântare înțeleaptă si cumpătată (*sophrosýne*) spusă de către Socrate, în timp ce Alcibiade ajunge sub influența băuturii la banchet, iar discursul lui este cuprins de un zbucium copleșitor. De asemenea, nu îi face un elogiu erosului, ci alege să îl laude pe Socrate. De aici deja încep discursurile să se oglindească, analiza fiind construită pe antiteza dintre *sophrosýne* și *hýbris*.

Diotima îl prezintă pe Eros la (Platon,2022, 202b) ca nefiind nici bun nici frumos, mai degrabă trebuie sa-l gândim ca fiind ceva la mijloc. În paralel îl avem pe Alcibiade, tot la început de discurs, care ajunge la o concluzie asemănătoare Diotimei. Spune că Socrate nu este nici urât, dar nici frumos, prin urmare și el trebuie gândit ca fiind ceva la mijloc. Recunoaște faptul că Socrate este urât, chiar îl compară cu silenii (însoțitorii lui Dionysos), dar în același timp nu-i poate ignora frumusețea interioară, partea apolinică din el. Diotima îl descrie pe Eros, iar Alcibiade pe Socrate, fiecare rămâne în aria sa, descriind aspectele care îi încadrează din prima în domeniul specific fiecăruia, sensibil si inteligibil. Pe tot parcursul elogiului lui Alcibiade, se îndreaptă cât mai mult către *Multiplu*, dar aici în incipitul discursului său este cel mai aproape de *Unu*. De acum se va îndepărta cât mai mult de el. Aici remarcăm prima inversare, avem erosul care nu este nici bun, nici frumos, iar Socrate care nici el nu este frumos, dar nici urât. Un muritor si un zeu se situează într-un mijloc asemănător, bineînțeles că nu este același lucru, dar această similitudine se oglindește într-un mod aparte, ca și cum amândoi cunosc partea din mijloc (*Méson*). Având în vedere poziția inversată a fiecăruia, calea de mijloc este cea care desparte cele două extreme, una fiind partea excesivă, iar cealaltă cea deficitară.

Încă din primele pasaje dialogul ne trimite într-un mod latent către această întoarcere și putem observa asta din începutul elogiului lui Alcibiade unde îl compară pe Socrate cu satirul Marsyas. O ființă a pădurii, jumătate om, jumătate țap, care a găsit fluierul aruncat de Atena. Cânta la el atât de frumos, până când a ajuns să fie comparat chiar cu zeul muzicii, Apollo. Satirul l-a provocat la un duel muzical, iar Apollo pentru a câștiga și a-l pedepsi în același timp pentru îndrăzneala sa, îl provoacă să cânte cu instrumentul întors invers. Firește că nu a reușit, iar acesta a pierdut. Alcibiade în discurs a făcut trimitere la mitul lui Marsyas pentru a arăta cât de tare îl impactează vorbele lui Socrate, exact ca muzica lui Marsyas, la fel de frumoasă ca a unui zeu. Ne întâlnim din nou cu această congruență dintre zeu si non-zeu, în care s-au găsit și ei la un mijloc (muzica) și apelează la întoarcere/ inversare pentru a delimita atributele/contrariile de formă. Nu știm dacă acest proces de inversare ar putea sta la baza separării dintre lumea inteligibilă si cea sensibila, dar dacă ar fi așa ar acționa ca un *anamnésis* pentru a ne reaminti din ce domeniu facem parte. Este *phármakonul* care ne vindecă ori ne otrăvește, nu ne lasă să pătrundem ceva imposibil (sa cântam invers la fluier), dar ne

arată modul în care putem cunoaște prin sensibil.

Imediat după aceea, Socrate începe să vorbească despre părinții erosului. Mama sa este Sărăcia, iar tatăl său este Calea/ Rostea, fiul priceperii. Alcibiade pe tot parcursul elogiului devine treptat afectat de o frenezie care afirmă zbuciumul din veninul care îl sărăcește. Erosul este reprezentat de Rostea, căci iubirea te înalță, este înțeleaptă și face rost (Plaaton, 2022, 204b), dar Alcibiade este reprezentat de mama lui, Sărăcia, iubirea lui față de Socrate fiind neînțeleaptă și fără rost, el se simte înrobit, fapt care îl îndreaptă către o înțelegere dionisiacă. Alcibiade nu s-a îngrijit de sine, așa cum a fost instruit de către Socrate, iar această consecință l-a condus inevitabil către căile catafatice. În timp ce iubirea, ca năzuință spre frumosul în sine, tinde către spectrul apofatic, lipsa cunoașterii de sine provoacă în cazul lui Alcibiade o ruptură de treapta a 3-a (frumusețea spirituală e superioară frumuseții trupești). La (Platon, 2022, 216c) se consideră un sclav, se află într-un stadiu precar și sărac din cauza mândriei (*hýbris*) care nu îl lasă să se desprindă de contingențele dionisiace. În decursul eseului voi explica mai detaliat de unde se retrage tot acest *hýbris*.

În acest pasaj se evidențiază foarte bine dualitatea dintre părinții erosului și cât de bine se potrivesc ca opusuri, eros fiind entitatea mixtă, arată necesitatea unei năzuințe care dezvoltă frumusețea spirituală, dar în același timp este prezentă și lipsa năzuinței: ,,Eros este așadar sărac și urât și totodată în căutare de ceea ce nu are și mereu dobândește și pierde, nedesistând însă niciodată de la căutarea sa'' (Creția, 2011, p.54). Cele două discursuri întruchipează acest mesaj în decursul elogiului fiecăruia.

Trecând la următorul nivel al dialogului, Diotima prezintă completarea obligatorie dintre a dori ceva bun și prezervarea sa pentru totdeauna (Platon, 2022, 206a). Reprezentând șirul care asigură nemurirea omului într-un loc muritor. Legătura indispensabilă dintre bine si păstrarea sa este întoarsă de către Alcibiade atunci când spune că el suferă de mușcătura viperei (Platon, 2022, 217e). La Diotima avem o prezervare care nu face nimic mai mult decât să asigure înaintarea pe treptele iubirii pentru a ajunge la frumusețe în sine. Dar Alcibiade prezintă o prezervare a veninului, unde continuă și insistă în zbuciumul creat de Socrate, fiind ceva de care nu poate să scape, întru totul contaminat de cea mai periculoasă mușcătură, afirmă el. Aici avem cele două părți antagoniste, întreținerea binelui și păstrarea răului, avem din nou *phármakonul*. Cuvintele lui Socrate uneori acționează ca un ,,venin'' asupra lui Alcibiade, în loc să se lase vindecat de ele. Prezervarea binelui în discursul Diotimei are sarcina de a genera și de a păstra frumosul în viața omului, fiind o trimitere către partea apofatică, iar domeniul catafatic aici este strâns caracterizat de frenezia și delirul foarte imatur și pământesc al celui mai frumos tânăr din Atena. Acest delir împiedică înfrumusețarea roadelor spiritului, fapt care îl plasează și mai mult în Multiplu.

Pe aceeași linie de idei, trecem la analiza următorului aspect, care completează în mod

natural discuția de până acum. Am stabilit faptul că prezervarea binelui se împlinește atunci când o ființă muritoare trăiește ceva nemuritor (Platon, 2022, 206d) , această creație a binelui atât din punct de vedere biologic, cât și spiritual, iar varianta sa întoarsă este prezervarea veninului. Pentru a clarifica antinomiile prezente ar trebui să aflăm mai exact în ce constituie acest venin. Așa cum am menționat mai devreme, *hýbris*-ul este componenta primară care îl ține pe Alcibiade lipit de spectrul *Multiplu*. Această trăsătură apare din cauza unei neîncoronări, în fața căreia răsfățatul Atenei se pierde cu firea nefiind pregătit să se vadă pe sine însuși prin virtutea ochiului lui Socrate. Partea lui Alcibiade face într-un mod foarte subtil trimitere către cunoașterea și grija de sine, la (Platon, 2022, 218e) și (Platon, 2022, 219a) este puternic evidențiată miza desăvârșirii cât și incorporarea sa în aria sensibilă, deoarece în acest mod ne asemănăm cu zeul. Din cauza faptului că Alcibiade se consideră ,,mai presus de orice lealitate“ (Petru Creția), implicit în lipsa reciprocității din partea lui Socrate, mândria pe moment s-a transformat într-o frenezie care tot ce făcea era doar să se înrădăcineze cât mai puternic în el, fiind obișnuit să fie admirat, nu respins: ,,Toţi erau fermecaţi de frumuseţea, de graţia și de farmecul său, de generozitatea, de capriciile și chiar extravaganţele lui, de succesele lui la Olimpia, de spectacolele pe care le finanţa. Atena nu se sătura niciodată de el, era răsfăţatul ei, tânărul ei „leu.“ (Creția,2011, p20). Acesta neparcurgându-se cu privirea pe sine însuși prin virtutea ochiului lui Socrate, s-a dovedit a fi o sursă suficientă pentru a se limita și contopi total cu domeniul catafatic. *Hýbrisul* se află la baza delirului său, proprietate care nu-i permite o cunoaștere apofatică, mândria fiind cauza principală care l-a îndepărtat de *logos* și de îngrijirea de sine.

Odată clarificată această trăsătură a tânărului leu, analiza se reorientează către parcursul său structural, următoarea secvență determinând viitoarea inversiune care se află la (Platon,2022, 219a) (deși pasajul este integrat în discursul lui Alcibiade, observațiile formulate aici nu îi aparțin în mod direct, ci reprezintă reluarea unor afirmații de ale lui Socrate) și (Platon, 2022, 206d) la Diotima. Cele două chiar dacă par inversate, în acelați timp au și o natură complementară. Avem la Diotima ,,Ființa muritoare trăiește ceva nemuritor“, iar inversarea sa ar fi: ,,.. capeți o frumusețe autentică dând la schimb una aparentă“ (Platon, 2022, 219a). În acest sens, Alcibiade este ființa muritoare care trăiește în orizontul aparenței, în timp ce Socrate reprezintă ipostaza celui care accede la nemurire prin viața sa spirituală și deține o frumusețe autentică .

Chiar dacă ele se reflectă reciproc sau își împrumută componentele, această dinamică ilustrează necesitățile pentru a înțelege ceea ce textul anticipează ca fiind calea apofatică sau cea catafatică. Structura textului oferă acele mici proprietăți fără de care nu am putea să le aproximăm pe niciuna dintre ele. Alcibiade, fiind cel care trăiește o viață a aparențelor, este indiciul perfect care asigură integrarea sa completă în *Multiplu*, în timp ce Socrate se îndreaptă categoric către *Unu*.

Mergând mai departe cu analiza, Diotima continuă cu elementele care denotă importanța nemuririi și în ce moduri am putea să ne apropriem de o înțelegere mult mai profundă de a ei. De la (Platon, 2022, 207e) până la (Platon, 2022, 209e) introduce cărarea care ne poartă către o cunoaștere apofatică și cum toate lucrurile sensibile contează în ce mod ni le atribuim. Căci ,, Cei care își poartă sarcina în trup, a zis, se îndreaptă mai curând spre femei și își arată în acest fel iubirea dacă ne purtăm sarcina în trup“ (Platon, 2022, 208e): ,,Dar, cei a căror sarcină e purtată de suflet…ei bine, sunt cei care poartă mai curând în sufelte decât în trupuri sarcina pe care se cade s-o poarte și s-o nască sufletul“. Din prima ne putem da seama cine se încadrează în primul citat, dar structura inversiunii nu se află doar aici.

Diotima vorbește despre cum lucrurile, cunoștințele, dorințele și plăcerile mereu sunt înlocuite de altele, omul este o curgere continuă, așa cum realitatea se manifestă într-un mod permanent și consistent, iar această schimbare arătă pluralitatea *Multiplu*-lui. În timp ce identitatea noastră care rămâne aceeași aspiră către definiția *Unu*-lui. Pe când Alcibiade, a devenit unu și același cu Multiplul, el se lasă capturat de momente și hýbrisul nu îi permite să se desprindă de ele pentru a putea cunoaște ceva mai presus decât el. Pe parcusul elogiului său se vede cum rămâne blocat în momentele de admirație, robie, extaz, delir, fiind întru-totul scurs de tot ce ar putea însemna o apropiere de *Unu*, Diotima persistă în urcarea neîncetată către apofatism, o continuă reînoire care reprezintă întreținerea Multiplului, dar și dezvăluirea Unului prin el. În timp ce răsfățatul Atenei se pierde în neștiință, fiind caracterizat de o stagnare care doar îi prezervă veninul mușcăturii, acesta acționează pasiv pe măsură ce înglobează îndepărtarea de logos și sophia, setând granițele dintre inteligibil și sensibil:

„Scara Iubirii a Diotimei pare aproape un ditiramb care conduce nu spre frenezie, ci spre o extază fundamentată rațional a contemplării eternului: ascensiunea spiritului uman, prin intermediul Spiritului mijlocitor al Iubirii, către viziunea binelui o întreagă călătorie mentală de o mare forță dramatică.În acest punct dă buzna Alcibiade, beat și carnal, zgomotos și vociferând o adevărată lovitură de teatru. Regulile jocului sunt schimbate brusc: se trece la băutură serioasă și, într-o nouă rundă verbală, la a-l face pe vecinul din dreapta să-ți execute poruncile. Alcibiade proclamă că nu va spune decât adevărul. Ce lovitură! Suntem țintuiți: cel iubit va spune totul despre cel care îl iubește. Gata cu elogiul convențional sau cu mitul, ci doar realitatea frustă și murdară.” (Nelson, 1986, p. 203).

În ultimele pasaje, atât la Socrate cât și la Alcibiade, fiecare persistă în zona sa firească, găsim relatarea și ordinea în treptele iubirii, trecerea de la iubirea față de un singur trup la cunoașterea frumosului în sine, acest decurs instituind legătura dintre sensibil și inteligibil în timp ce ne apropiem de o cunoaștere apofatică. Alcibiade rămâne la domeniul catafatic, iubirea adevărată însemnând o urcare spre divin, tânărul leu cunoaște doar prima treaptă a iubirii, căci într-adevăr a iubit un singur trup, deși nu

într-un mod asemănător zeului , dar a rămas pe același fir narativ, total îndepărtat de *Unu*, reprezentând *Multiplul*. Acum la sfârșitul identificării caracteristicilor inversate, putem vedea cum cei doi se oglindesc și cum fiecare se contopește cu contrariile necesare în aria metafizică.

În decursul eseului m-am folosit de mai multe relații: Unu-Multiplu; Apolinic-Dionisiac; zeu-non zeu; apofatic-catafatic; întrucât am vrut să accentuez diferențele dintre cele doua elogii care se încadrează fiecare atât de frumos în locul lor specific. În ciuda faptului că Banchetul este un dialog despre iubire în esență, cu siguranță a doua temă este o reprezentare a contariilor, inteligibil și sensibil. Așa cum la început fiecare oferă o perspectivă asupra erosului, la final ajungem să cunoaștem diferența dintre apofatic și catafatic, ca și cum acest parcurs Platonician a urmărit catalogarea nuanțelor lumești de cele divine.

Inversarea treptelor

Prin analiza realizată până în prezent, am reușit să evidențiez punctele în care se produce această inversare între cele două dialoguri. Privind ambele elogii în paralel, chiar dacă lungimea lor este diferită și unul dintre discursuri este mai extins, această similitudine constantă mi-a permis să sustrag construirea propriilor trepte ale lui Alcibiade, care dezvăluie în ce constituie inversarea treptelor descrise de Diotima.

Treptele Diotimei (apofatice – de la catafatic la apofatic)

1. Omul trebuie să iubească un singur trup.
2. Frumusețea unui corp are aceiași frumusețe naturală ca oricărui alt corp. Găsirea frumuseții în toate corpurile.
3. Frumusețea spirituală e superioară frumuseții trupești.
4. Frumusețea roadelor spiritului.
5. Cunoașterea frumuseții științelor. Iubirea contemplării adevărului.
6. Viziunea absolutului, o cunoaștere a frumosului unde carnea nu e implicată, ci avem frumusețea în sine.

Treptele lui Alcibiade (catafatice – de la apofatic la catafatic)

1. Vede/cunoaște frumusețea lui Socrate, iubește un singur trup
2. Înrobirea față de un corp
3. Lipsa stăpânirii de sine care ne conduce către prezervarea veninului
4. *Hybrisul* urâțește roadele spiritului
5. Îndepărtarea de *logos* și *sophia*
6. Contopirea în aria catafatică

Concluzii

În concluzie, cele două discursuri cel al Diotimei și cel al lui Alcibiade se configurează într-o oglindire perfectă, reprezentând contrariile unei opoziții structurale profunde. Discursul lui Alcibiade întoarce, în mod simbolic, structura ascensiunii propuse de Diotima, iar această îngemănare inversată demonstrează că în antiteză cu scara spirituală, pot exista trepte care apropie individul, într-un mod foarte puternic, de dimensiunea catafatică. Deși dinamica menținerii în planul catafatic ar putea părea de la sine înțeleasă, intervenția lui Alcibiade aduce clarificări esențiale în multiple arii: ea trimite la eșecul grijii de sine, la prezervarea veninului și la înstrăinarea de logos și sophia, marcând o îndepărtare dură de o posibilă aspirație către divin. În definitiv, chiar dacă aceste concepte abstracte sunt inteligibile la nivel teoretic, transpunerea lor în acțiunea vie a dialogului platonic oferă o perspectivă mult mai clar definită. Urmărind modul în care cel mai râvnit tânăr al Atenei se desprinde de tot ceea ce înseamnă sophia ca să se poată lăsa înghițit total de *hýbris* . Refuzul transcendenței evidențiază mult mai bine mesajul celor șase trepte, fapt care ajută la accentuarea conturării domeniilor apofatice și catafatice.

Note de subsol

1. Creția, P. (2011). Introducere. În Platon, *Banchetul* (pp. 5–80). Editura Humanitas.
2. Nelson, L. (1986). Alcibiades' Intrusion in Plato's Symposium. *The Sewanee Review*, *94*(2), 196–204. http://www.jstor.org/stable/27544576
3. Platon. (2022). *Opere, Vol. II: Euthydemos, Cratylos, Gorgias, Menexenos, Menon, Phaidon, Banchetul* (A. Cornea, trad.). Editura Humanitas.

Imagine reprezentativă: *Józef Simmler: Porträt der Jadwiga Łuszczewska (Diotima – Deotymy) (1855, ulei pe pânză)*